

Mattilsynet

Statens tilsyn for planter, fisk, dyr og næringsmidler

Rovviltforliket og dyrevelferd på utmarksbeite

Rovviltnemndmøte Nordland

5. mai 2023

Fagrådgiver/veterinær
Berit Gjerstad
Mattilsynet Region Nord

Utmarksbeite

- Nordland har av landets beste utmarksbeiter - stort potensiale for å utnytte mer.
 - Beitedyra er de eneste som kan utnytte utmarksressursene til produksjon av mat og tekstilfiber og aktivt beitebruk har en positiv klimaeffekt.
 - Signalene i dag er at forvaltningen ønsker å satse på økt bruk av utmarksbeite.
- Beite i utmark er et vesentlig velferdsgode for dyrene.

Mattilsynets rolle

- Følge opp velferden for beitedyra over hele fylket, særlig i løpet av beitesesongen.
- Gjennom løpende dialog med Statsforvalteren i Nordland
- Kontakt med næringen.
- Høy forekomst av rovvilt i mange av våre tettste beiteområder, gjør MT svært bekymra for dyrevelferden til beitedyra.
- Rovvilt i mange av beiteområdene utsetter beitedyra for store påkjenninger og belastninger gjennom bla frykt, stress, skader og store smerter. I enkelte beiteområder utsettes beitedyra for slike påkjenninger og belastninger store deler av beitesesongen.
- Mattilsynet er tillagt tilsynsmyndigheten for dyrevelferdsregelverket i Norge, men det er miljømyndigheten som vurderer velferden til beitedyra ved bla fellingstillatelser.

Utmarksbeite i Nordland 2022

Nordland er det fylket i landet med høyeste prosentvise tap av sau og lam på utmarksbeite.

- For tredje år på rad er det en økning i tap på utmarksbeite i fylket, mens antall sau og lam på beite går ned.
- Mange beiteområder med høye tap av sau og lam både til jerv, gaupe og bjørn.
- Kongeørna rapporteres å være en vesentlig tapsårsak på lam i enkelte områder. Ofte kan dette være områder som ikke har andre store rovilt i sine beiteområder.
- Beitesesongen 2022 var det dokumenterte tap til gaupe i flere beiteområder, da særlig i kommunene Evenes, Narvik, Steigen, Rana, Hemnes og Hattfjelldal.
- Jerven forårsaket svært store tap i en besetning øst for Mo i Rana.
- Bjørnen forårsaket store tap av sau og lam gjennom sommer i Hattfjelldal og Grane.
- I Lofoten og Vesterålen ble det dokumentert til sammen til sammen 12 sau/lam tatt av kongeørn.

Tall fra Organisert Beitebruk (OBB) 2022

Tall fra 30 nordlandskommuner:

Fem kommuner har et tap av sau og lam på utmarksbeite på 10 % eller høyere.

- Hamarøy
- Saltdal
- Leirfjord
- Hattfjelldal
- Beiarn.
- Bodø har et søyetap på over 6 %, mens besetningstapet er under 10 %.
- Vega, Herøy, Alstahaug, Dønna, Nesna, Sørfold og Steigen har et besetningstap på 4 % eller lavere.

Tall fra Organisert Beitebruk (OBB) 2022

Tall fra 65 beitelag:

- 14 beitelag som har et besetningstap på utmarksbeite på 10 % eller høyere.
- 4 beitelag med et besetningstap under 10 %, men med et søyetap på 6 % eller mer.
- Beitelagene ligger i kommunene Hamarøy, Saltdal, Leirfjord, Hattfjelldal, Beiarn, Bodø, Narvik, Fauske, Rana, Vestvågøy, Vågan, Sortland og Alstahaug.
- 31 beitelagene har et besetningstap mellom 4 – 10 %.
- 16 beitelag har et besetningstap på 4 % eller mindre, mens de resterende

Tall fra Organisert Beitebruk (OBB) 2022

Tall fra 505 sauebesetninger:

- 109 besetninger med totaltap på 10 % eller mer.
- 42 besetninger med et besetningstap under 10 %, men med et søyetap på 6 % eller mer.
- 123 besetninger har et besetningstap mellom 4 – 10 %
- 231 besetninger har et tap på 4 % eller lavere.

Rovvilterstatning sau 2022

Erstatta mest sau drept av gaupe og jerv

- Gaupe 36 %
- Jerv 32 %
- Bjørn 12 %
- Kongeørn 9 %
- Fredet rovvilt 12 %

Bjørn og beitedyr

- Vi frykter store tap av sau til bjørn på indre Helgeland kommende beitesesong. I 2002 ble det påvist DNA av fem ulike bjørner i området, hvorav kun en av disse er felt.
- Vi er også bekymret over signalet fra miljøforvaltningen om at terskelen for å gi skadefellingstillatelse på bjørn, også hannbjørn, vil være høy i Nordland.
- Dette gjør vår bekymring for dyrevelferden i beiteområder, hvor det nesten årlig opptrer store skader på beitedyr forårsaket av bjørn, enda større.

Mattilsynets vurdering

- **Bjørn i et beiteområde fører ofte til svært uakseptabel dyrevelferd for beitedyrene.**
- Bjørnen jager og stresser dyrene, dreper ikke alltid ofrene sine, men spiser sauene mens de fortsatt er i live. Foretrekker gjerne voksne søyer - mange morløse lam i. Tap tidlig i beitesesongen, som ofte har vært tilfelle, er lammene fortsatt små og svært avhengige av moren for å kunne takle tilværelsen på utmarksbeite og de blir igjen svært sårbare for andre farer.
- Ut fra et dyrevelferdsmessig ståsted bør ikke bjørn og sau være i samme område til samme tid. Bjørn i reinkalvsområder er også uforenelig med god dyrevelferd.
- Uttak av bjørn i beiteområdene før beitesesongen er ofte det mest effektive og det som gir best dyrevelferd.
- Ved skadefelling oppstår det ofte både store skader og lidelser før man eventuelt klarer å felle bjørnen.

Gaupe og beitedyr

Gaupa tar mye lam og reinkalv

- Morsøyer i høy melkeproduksjon – ofte jurbetennelse
 - Jaktopplæring av gaupeunger innebærer ofte betydelig skadebiting.
 - Uro og jaging
 - Det er svært få aktuelle forebyggende tiltak mot tap til gaupe.
 - I nord er tamrein en viktig del av gaupas diett.
 - Gaupebestanden er spredt over store deler av fylket, noe som medfører at det foreligger et skadepotensial i mange beiteområder.
 - Gaupeaktivitet både i Narvik, Hamarøy/Steigen, Rana og Grane/Hattfjelldal.
-
- Utfordrende soneforvaltning.
 - Nordland har i dag ikke soneforvaltning av gaupe – dyrevelferdsmessig betenkelig, større antall beitedyr utsatt for risiko for jaging, skader og tap

Tap til gaupe sommeren 2023?

Mattilsynet er bekymret for beitedyra i mange beiteområder i Nordland, da særlig i Håfjell beitelag sine beiteområder, Hamarøy, Steigen, Saltdal, Rana, Hemnes og Hattfjelldal.

- Beitesesongen 2022 var det dokumenterte tap til gaupe i flere beiteområder, da særlig i kommunene Evenes, Narvik, Steigen, Rana, Hemnes og Hattfjelldal. I løpet av vinteren og våren 2022/23 har gaupa tatt sau i Steigen kommune, hvor det også er påvist en familiegruppe.
- Registreringene til nå tilsier at det er 9 – 10 familiegrupper av gaupe i Nordland i 2023,
- I Nordland er det gaupeaktivitet både i Narvik, Hamarøy/Steigen, Rana og Grane/Hattfjelldal.
- I løpet av vinteren er det i Nordland dokumentert en flere rein tatt av gaupe i Narvik, indre Salten og Indre Helgeland.
- I Nordland er det pr. 25. april 2023 felt tre hanningauper siden sist beitesesong. Alle ble felt på skadefellinger i løpet av mars måned og var relatert til akutte skadesituasjoner i reindriften. gauper. Disse er felt i kommunene Narvik (Rombakken), Saltdal (Rognan) og Grane (Børgefjell)
- Det er pr 25. april 2023 ikke tatt ut gaupe i Evenes, Håfjellområdet i Narvik, Steigen, Rana, Hemnes eller Hattfjelldal sine beiteområder hvor det var omfattende gaupeskader på sau i 2022.

Jerv og beitedyr

- Risiko for tap av sau og lam i mange beiteområder i Nordland. Særlig i områder hvor det er påvist yngling av jerv.

- Jaktopplæring av jervevalper innebærer ofte betydelig skadebiting.
- Uro og jaging
- Morsøyer i høy melkeproduksjon – ofte jurbetennelse
- Tamrein en betydelig del av jervens diett i nord

Kongeørn og beitedyr

➤ Risiko for tap av lam i mange beiteområder både i Nordland

- Kan forårsake store tap for reindriften i kalvingstiden, en tid hvor det ofte er vanskelig å forebygge skader.
 - Kan også forårsake stor skade i mange beiteområder for sau, særlig da smålam på våren.
 - Svært høy terskel for å innvilge skadefelling.
- Mattilsynet er bekymret over tilbakemeldingene fra næringene om både tap og skader forårsaket av kongeørn. Særlig med tanke på at det er svært vanskelig med forebyggende tiltak.

Dyrevelferdsregelverket

- beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger

Mattilsynet forvalter dyrevelferdsloven på vegne av Landbruks- og matdepartementet.

Beitedyr og rovvilt

Skriv fra Mattilsynets hovedkontor til LMD (utdrag)

- Rovdyr i beiteområder skaper fare for at beitedyra påføres frykt, stress, skader og store smerter.
- I prioriterte beiteområder er denne faren for lidelse i utgangspunktet og i samsvar med rovviltforliket unødvendig etter dyrevelferdsloven § 3.
- Dyra skal vernes mot fare for unødvendig lidelse, noe som betyr at det skal gjøres forebyggende tiltak for å unngå lidelsen.
- Når den unødvendige lidelsen er et faktum, og i alle fall når dyra er døde, er dyrevelferdsloven § 3 for lengst brutt.
- Felling av rovvilt er et effektivt forebyggende tiltak og er etter vår oppfatning nødvendig i mange tilfeller for at dyrevelferdsloven § 3 skal kunne oppfylles.
- De fleste av sauene som utsettes for disse påkjenningene går i beiteprioriterte områder, hvor det i samsvar med rovviltforliket ikke skal være et skadepotensial grunnet rovvilt i området og det skal heller ikke være nødvendig med vedtak om beiterestriksjoner fra Mattilsynet.
- MT mener at dyrevelferdslovens § 3; «...Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger.» brytes for svært mange av beiteområdene.
- I de prioriterte beiteområdene skal rovvilt ifølge rovviltforliket forvaltes slik at det ikke blir nødvendig med beiterestriksjoner etter dyrevelferdsloven.
- Når miljømyndighetene er tilbakeholdne med å få fjerna rovvilt fra de prioriterte beiteområdene, må Mattilsynet som dyrevelferdsmyndighet inn og vurdere om det er nødvendig å fatte vedtak overfor dyreholderne for å verne dyra mot fare for rovviltangrep. Etter vår oppfatning er denne situasjonen ikke forenlig med rovviltforliket.
- At områdene er prioriterte for beite, må bety at hensynet til beitedyra skal veie tyngre enn hensynet til rovvilt i disse områdene. Vi kan ikke se at dette gjenspeiles i forvaltningspraksisen til miljømyndighetene.

Konklusjon

- Rovvilt i beiteområder er en trussel for beitedyra sin velferd.
- Dyrevelferdsloven - dyr skal beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger.
- Beitedyra i Norge skal ha god dyrevelferd.
 - beitene dyrene benytter skal ha liten skaderisiko og gode beiteforhold.
 - beitedyra skal være i forsvarlig kondisjon og hold.

I beiteprioriterte områder skal beitedyra ha forrang!

Takk for oppmerksomheten!

